

Eerste broedgeval Wilde Zwaan

Wilde Zwaan in Drenthe.
Foto's: Harvey van Diek

Het zal je maar gebeuren, om tijdens een reguliere broedvogelinventarisatie een nieuwe broedvogelsoort voor Nederland vast te stellen. Afgelopen voorjaar overkwam mij dat, en nog wel in een van mijn vaste BMP-plotjes!

Zwaan op nest

Op een vroege en enigszins mistige april-morgen toog ik naar een van m'n BMP-proefvlakken in Zuidwest-Drenthe. In een van de poelen zaten, zoals zo vaak, Knobbelzwanen op en bij het nest. Juist wilde ik deze waarneming aan het papier toevertrouwen toen een zacht 'hoe'-geluid klonk. Maakte die zwaan dat geluid? Verrekijker erop gericht en tot mijn verbazing zag ik tussen de mistflarden duidelijk een geelzwarte snavel en lange rechte nek. Een heuse Wilde Zwaan op een nest! De vogel op het nest dook steeds meer ineen, terwijl de ander zacht roepend uitweek naar de overzijde van de poel. Nog wat beduusd, realiseerde ik me dat dit het eerste broedgeval van de Wilde Zwaan in Nederland was, en dat ik bewijsmateriaal moest verzamelen, foto's maken en andere waarnemers inlichten. Het leek onwenselijk dit pionierende zwanenpaar (en het kwetsbare natuurgebied) bloot te stellen aan drommen vogelkijkers, fotografen, misschien wel tv-ploegen. In overleg met de terreinbeheerder werd besloten het broedgeval voorlopig stil te houden en het broedgebied verscherpt in de gaten te houden. Ook uithalen van het nest was immers niet denkbeeldig (zwanen worden niet door iedereen gewaardeerd).

Nadat ik een digitale foto van de broedende zwaan gemaakt had, is het paar alleen vanaf grote afstand met telescoop gevolgd. Iets geheimhouden blijkt in ons intensief bekeken landje echter moeilijk. In mei ontstonden enkele 'lekken' via de Libellenwerkgroep Drenthe, een muskusrattenvanger en een dagbladjournalist, maar dit leidde niet tot verstoring of 'wereldnieuws'. In de loop van mei werd voor het eerst daadwerkelijk vastgesteld dat er eieren waren, die door de broedende vogel werden gekeerd en bij verlaten van het nest werden afgedekt. In de laatste decade van mei was het nest niet meer bezet, maar verscheen na enkele minuten het paar met vier donsjongen uit de hoge vegetatie. Het duurt nog enkele maanden voordat de kleine zwanen zelfstandig zijn.

Achteraf bezien

Tijdens een inventarisatie-ronde op 12 april maakten in een nabijgelegen sloot twee Wilde Zwanen flink kabaal. Het ging om een paring, waarbij het mannetje de vrouwelijke zwanenhals bijna onder water drukte, onder

veel gespetter en geroep. Omdat noordelijke overwintelaars zoals eenden en steltlopers wel vaker paren voordat ze wegtrekken, werd geen speciale aandacht aan dit voorval besteed dat lacherig aan SOVON-collega's werd gemeld. De terreinbeheerder had tijdens het opnemen van de waterstand in midden april een zwaan zien broeden. Achteraf bezien blijkt dit de Wilde Zwaan te zijn geweest en niet de vertrouwde Knobbelzwaan. Begin mei had bovendien een rattenvanger vijf eieren geconstateerd in het nest, dat op een (oud) bouwsel van muskusratten gemaakt was.

Donsjongen

Tussen 20 en 23 mei zijn de eieren uitgekomen. Uitgaande van een broedtijd van gemiddeld 35 dagen zou dit neerkomen op een start omstreeks 17 april. De jongen werden door beide ouders begeleid, maar het vrouwtje nam het leeuwendeel van de zorg op zich. Ze foerageerden in de poel bij het nest en maakten te voet tochten naar graslanden en wateren in de naaste omgeving. De overnachting vond plaats bij de nestplaats (vrouwtje met jongen op het nest, mannetje wakend in het water). In de hoge vegetatie waren de oude zwanen verrassend lastig te zien, onder andere doordat hun snauwkleur overeenkomt met de aanwezige bloemen van de Gele Lis en doordat kop en hals vuilwit-bruin werden door het geslobber in ijzerhoudend veenwater.

Op 30 mei bleek een donsjong te zijn verdwenen. Helaas verdwenen in de weken daarna ook de overige jongen.

Broedvogel in Noord- en Noordoost-Europa

De Wilde Zwaan is in Nederland een vaste wintergast, met tegenwoordig seizoensmaxima van rond 2000 exemplaren (3% van de continentale populatie). In maart zijn de meeste Wilde Zwanen weer vertrokken. Sinds 1970 is de winterpopulatie in ons land sterk toegenomen, het laatste decennium fluctueren de aantallen.

Het broedgebied omvat vooral IJsland (1500-2500 paren), Noorwegen (100-400), Zweden (500-750), Finland (1200-1400), Rusland (3000-3700), Letland (20-30), Estland (5) en Polen (4-6) (BWP Update, 1997). In de meeste landen wordt toename gerapporteerd. Recente en al dan niet incidentele

Henk de Wijs (1920-2005) overleden

Zo vrij als een vogel, af en toe wat ingetoomd door zijn echtgenote Gerda, dat was Henk. Steeds op pad, liefst daarbuiten en de mooiste natuur is te vinden achter het bord Verboden Toegang.

Dat leerde ik al snel van hem, tijdens buitenlandse KNNV-excursies, waarbij de kleine kinderen op een prachtige kampeerplek konden blijven spelen. Het klikte, ondanks het verschil in leeftijd: dat bleek te komen door ons beider jeugdbondsverleden. Als lid van de NJN ontdekte hij steeds meer van zijn eerste liefde, de natuur, vooral de vogels. Overal waar het gezin De Wijs neerstreek liet Henk zijn sporen in de Vogelwerkgroepen achter:

altijd vanuit een positieve insteek, uit overtuiging en vanuit zijn echte geloof. Toen ik eind jaren tachtig bij SOVON kwam te werken was Henk ook daar actief.

Vanuit de KNNV zat hij in het Algemeen Bestuur, een zgn. kwaliteitszetel.

Henk bracht ook echt kwaliteit in, altijd bereid om advies te geven op m.n. financieel gebied, als lid van de financiële commissie. Hij zag er hoogstpersoonlijk op toe dat we de jaarlijkse ondersteuning van Hfl 1500,- kregen overgemaakt (die prijke jarenlang op de SOVON-begroting: een zekerheidje). Ik geloof niet dat ik hem nadien ook maar één keer heb gemist op de Landelijke Dag; als ik hem over het hoofd dreigde te zien, was daar toch opeens dat vriendelijke klopje op mijn schouder: 'gaat het goed met SOVON? En: hoe is het thuis?'

De laatste keer dat ik Henk, samen met Gerda tegenkwam buiten de Landelijke Dag was twee jaar geleden op station Utrecht.

Ik had net interessante zaken gevonden over de geschiedenis van vogelbescherming in ons land en enthousiast zaten we op het perron daarover elkaar bij te praten.

Helemaal de trein vergetend, net als die van een kwartier daarna! Plotseling was daar zijn onverwachte overlijden: we verliezen in hem een zorgzaam, vriendelijk, waardevol en altijd betrokken mens. Wij wensen Gerda en de kinderen heel veel sterkte bij het verwerken van dit verlies.

Frank Saris

broedgevallen zijn vastgesteld in Denemarken, Oost-Duitsland, Schotland en Ierland. Soms zouden hierbij uit gevangenschap vrijgelaten vogels in het spel zijn. De Drentse zwanen gedroegen zich echter als wild, waren schuwer dan de aanwezige Knobbelzwanen en vertoonden geen sporen van gevangenschap.

De vestiging van de Wilde Zwaan in Noord-Nederland is, gelet op het voorgaande, misschien geen verrassing, maar de soort wordt toch zelden genoemd in het rijtje van potentiële nieuwelingen als Visarend en Zeearend. Of de Wilde Zwaan ooit in historische tijden in Nederland heeft gebroed, is onzeker. Vroegere afbeeldingen of vondsten van boten kunnen immers net zo goed van wintergasten afkomstig zijn. Of dit broedgeval het begin is van blijvende vestiging in Nederland, zal de tijd leren. Houdt geelbekzwanen in de gaten!

Henk Everts van Staatsbosbeheer wordt bedankt voor de goede samenwerking. De beheerder heeft als het ware gunstige voorwaarden voor vestiging geschapen door nieuwe inrichting in een deel van het gebied en jarenlang volgehouden beheer. Harvey van Diek wordt bedankt voor het maken van foto's. Een uitgebreid verhaal met meer documentatie zal in het tijdschrift Limosa worden opgenomen.

